

מקורות התורה

23 - אמת מחלוקת ואלו ואלו - ב'

מכללת מבשרת ירושלים

A] MONISTIC MODELS FOR ELU V'ELU

A1] Rashi - one truth but many scenarios

1. עשה אזניך כאפרכסת - מאחר שכולן לכן לשמים. עשה אזניך שומעת ולמוד, ודע דברי כולן, וכשתדע להבחין אי זה יכשר - קצת הלכה כמותו

רש"י חגיגה ג: ד"ה עשה אזניך כאפרכסת

2. כי פליגי תרי אמוראי צדין או באיסור והיתר כל חד אמר הכי מיסתבר טעמא, אין כאן שקר. כל חד וחד סברא זידיה קאמר - מר יביב טעמא להיתירא ומר יביב טעמא לאיסורא, מר מדמי מילתא למילתא הכי ומר מדמי ליה צעניינא אחרינא. ואיכא למימר 'אלו ואלו דברי אלהים חיים הם'. זימנין דשייך האי טעמא וזימנין דשייך האי טעמא שהטעם מתהפך לפי שינוי הדברים צענייני מועט

רש"י כתובות נז: ד"ה הא קמ"ל

- Does Rashi believe that there are multiple potentially true answers for the same scenario, or only one truth?
- In what way are the different opinions 'the word of God'? What if a specific opinion doesn't fit any scenario?

3. ואמר שאמרן מפי אדון כל המעשים כו' דגם להלכה למשה איכא לצדד לטמא ולטהר ומרבה ליה מכל הדברים האלה דכולן מפי הגבורה נאמרו שהיה הדבור מתחלק לכמה קולות כדאמרין פרק ר"ע ודבר שאינו מפורש בתורה איכא צדדין לטמא ואיכא צדדין לטהר. והתורה נתנה להכריע בהן ע"פ הרוב כמ"ש אחרי רבים להטות. ואמר ע"ז עשה אזניך כאפרכסת כו' פירש בערוך אפרכסת הוא דלי של רחיים שהוא מכניס הרבה ומוציא קמעא עכ"ל. והוא משל לעניינו שיכניס לאזנו לשמוע הרבה דברי כולן בין המטמאין ובין המטהרין אבל יקנה לו לב להבחין מדעות החלוקות איזה יכשר ויקבענו לו הלכה כמותו כפרש"י

מהרש"א חידושי אגדות חגיגה ג:

- How does the Maharsha understand Rashi's shitta? Is Rashi a monist or a pluralist? Is he different to the Ritva?

4. אבל הוא מטעם שהנכון לע"ד בזה שהיו רשאים ומחוייבין חכמי דורות האחרונים להורות אף שללא היו נחשבין הגיע להוראה בדורות חכמי הגמ' שיש ודאי לחוש אולי לא כיוונו אמיתות הדין כפי שהוא האמת כלפי שמיא אבל האמת להוראה כבר נאמר לא בשמים היא. אלא כפי שנראה להחכם אחרי שעייין כראוי לברר ההלכה בש"ס ובפוסקים כפי כחו בכובד ראש וביראה מהש"ת ונראה לו שכן הוא פסק הדין, הוא האמת להוראה ומחוייב להורות כן, אף אם בעצם גליא כלפי שמיא שאינו כן הפירוש, ועל כזה נאמר שגם דבריו 'דברי אלקים חיים' מאחר שלו נראה הפירוש כמו שפסק ולא היה סתירה לדבריו. ויקבל שכר על הוראתו אף שהאמת אינו כפירוש. וזהו ענין כל מחלוקות רבותינו הראשונים והאחרונים שזה אוסר וזה מתיר, שכל זמן שלא נפסק כחד יכול כל אחד להורות במקומו כמו שסובר אף שהדין האמתי הוא רק כאחד מהן ושני החכמים מקבלים שכר על הוראתם. ומטעם זה מצינו הרבה חלוקים גם באיסורים חמורים בין מקומות הנהגים להורות כהרמב"ם והב"י ובין המקומות הנהגים להורות כחכמי התוס' וכהרמ"א ושניהם הם דברי אלקים חיים אף שהאמת האמתי גליא כלפי שמים שהוא רק כאחד מהם

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א הקדמה

- What is 'halachic truth'? What does Rav Moshe mean by להוראה?
- Does it necessarily fit with 'God's truth'?
- Is there one truth or are there many?

A2] The value of 'incorrect' views

5. אלו ואלו דברי אלהים חיים אין פירושו דשניהם אמת. אלא להיות דאין האור ניכר אלא מתוך החשך נמצא דהסברא המנגדת תועיל להבין הטב הסברא האמיתית בעצם ומצד זה קרי בה נמי דברי אלהים חיים ולעולם דסברא אחת אמת והסברא האחרת אינה אמת

ס' פתח עיניים לחיד'א עמ' 88 (ערובין יג):

6. אבל יש כמה מחלוקת דכל דעה הוא אור בפ"ע שמאיר בחכמת התורה אע"ג שאין הלכה כמותו, ולא מיבעי לשיטת התוס' דבשעת הדחק סומכין על היחיד שמיקל, א"כ ה"ז הוראתו הוראה, ואפי' לשיטת רש"י ורמב"ם דא"א לפסוק כלל כאותו יחיד או במקום שאיפסק בפי' דלא כאותו דעה - כמו ב"ש במקום ב"ה שאינו משנה - מכ"מ דבריהם אור גדול לאיזה פרט שלא מענין המתבקש, או שנתפסים בדעה המתבקשת להלכה ונעשה עפ"י זה אבוקה גדולה. ונביא לדוגמא מחלוקת הראשונה בש"ס מאמתי קורין א"ש בערבית משעה שהכוהנים נכנסין לאכול בתרומתן עד סוף אשמורה הראשונה דברי הר"א וחכ"א עד חצות רג"א עד שיעלה עמוד השחר. והנה בגמרא דילן פסק כר"ג ובירו' פסקו כחכמים, אבל דעת ר"א ודאי דעה דחוי' מהלכה, שמא תאמר אין אור תורה בדברי ר"א חלילה לא כן הוא, אלא ה"ז ניצוץ מאיר לענין אחר, דמדבריו למדנו דג' משמרות היו הלילה ויש בזה חכמה עמוקה, ואור נעלה

קדמת העמק של הנצי"ב (מוסד הרב) עמ' 18-19

7. על ידי הטעויות שיש בדברי תורה שטועה ואחר כך עומד על האמת רק הוא כדי לעמוד על דברי תורה להוציא יקר מזולל ואז דברי תורה נקרא מכשלה נוקבא לגבי מכשול דכר. ומקבלת הנפש העשויה ההוא שהוא המכשול ומוציאתו לאור ולקדושה שגם בה נארע מכשלה והעמדה על האמת ואמנם באמת הוא חס ושלום לא נכשל רק לשעה

ספר צדקת הצדיק - אות קטז

- 3 different reasons are given here for the value of incorrect opinions. Make sure you understand the differences between them

A3] Ran - parallel truths in Heaven and on Earth

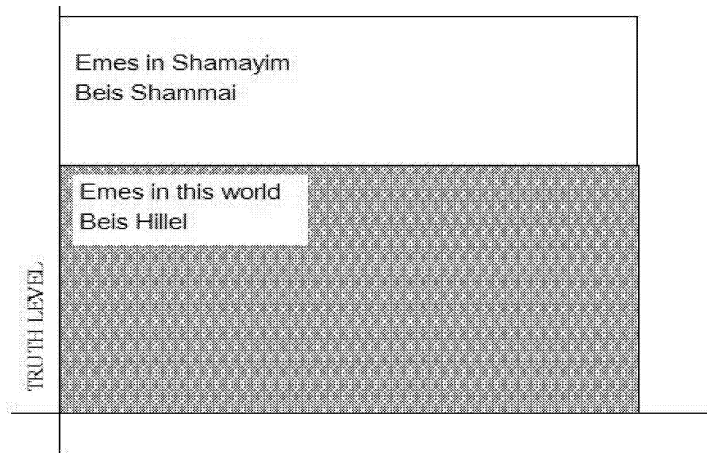
8. כי אחרי שדברי המטמאים והמטהרים הפכיים בעצמם, אי אפשר ששניהם יסכימו לאמת, איך נאמר שכולן נאמרו למשה מפי הגבורה, ומי איכא ספיקא קמי שמיא (גיטין ו:)?! אבל הענין כך על הדרך שכתבנו, שהשם יתברך מסר הכרעת אלה כולם לחכמי הדור, וצונו שנמשך אחריהם, ונמצא שמה שיסכימו הם בדבר מהדברים, הוא מה שנצטוו משה מפי הגבורה. והנה יש כאן מקום עיון, כי זה ראוי שימשך על דעת מי שיחשוב שאין טעם למצות התורה כלל, אלא כולן נמשכות אחר הרצון לבד, ולפי זה אחר שהדבר מצד עצמו איננו ראוי להיות טמא או טהור דרך משל, אבל מה שטימאתה או טיהרתה נמשך אחר הרצון לבד, הנה אם כן לפי זה, הנמשך אחר כל מה שיניחו חכמי הדור, אי אפשר שיהיו דבריהם על הפך האמת, ואי אפשר שימשך מהענין ההוא בנפשותינו דבר מגונה כלל.

אבל אחרי שאנחנו לא נבחר בזה הדעת, אבל נאמין שכל מה שמנעתהו התורה ממנו, מויק אלינו, ומוליד רושם רע בנפשותינו, ואף על פי שלא נדע סיבתו, לפי זה הדעת, אם כן כשיסכימו החכמים בדבר אחד טמא שהוא טהור, מה יהיה, הלא הדבר ההוא יזיק אותנו ויפעל מה שבטבעו לפעול, ואף על פי שהסכימו בו החכמים שהוא טהור. ואילו יסכימו הרופאים על סם אחד שהוא שוה, והוא על דרך משל חום במעלה רביעית, שאין ספק שלא תמשך פעולת החום בגוף כפי מה שיסכימו בו הרופאים, אבל כפי טבעו בעצמו. כן הדבר שאסרה לנו התורה מצד שהוא מזיק בנפש, איך ישתנה טבע הדבר ההוא מצד שהסכימו החכמים שהוא מותר, זה אי אפשר, רק על צד הפלא. והיה ראוי אם כן יותר שנמשך בזה על פי מה שתתברר לנו מצד נביא או בת קול, שעל דרך זה נתברר לנו אמיתת הדבר בעצמו!

ואני סובר עוד, שאי אפשר שימשך ממה שיכריעו הסנהדרין הפסד בנפש כלל, גם כי יאכילו דבר האיסור ושיאמרו בו שהוא מותר. לפי שהתיקון אשר ימשך בנפש מצד ההכרעה למצות החכמים מורי התורה, הוא הדבר היותר אהוב אצלו, כאמרו (ש"א טו:כב) הנה שמוע מזבח טוב, ותיקון ההוא יסיר הרוע אשר הוא מעותד להתילד בנפש מצד אכילת הדבר האסור ההוא. וכיוצא בדבר זה בעצמו יקרה בגוף, כי המאכל המזיק, כשיאכלהו האוכל על דעת שמועיל אליו, הנה מחשבתו תפעל באוכל ההוא, ויסור ממנו היזקו, אם לא שיהיה מופלג. כן הענין כשימשך האדם אחר מצות הסנהדרין, גם כי ישיגו ויכירו בדבר האסור שהוא מותר, הימשכו אחר עצתם, והיותו נמשך אחריהם, יסיר מנפשו כל אותו רוע שהיה ראוי שיתילד מצד אכילת הדבר האסור ההוא. ולכן צותה התורה ואמרה לא תסור מן הדבר אשר יגידו אליך ימין ושמאל

דרשות הר"ן הדרוש האחד עשר

- How does the Ran view the 'reality' of aveira?
- When the Torah prohibits or requires certain things, do we see that as the inscrutable (and perhaps even, to us, random) Will of God, or does the mitzva has an intrinsic 'reason'? How does this impact on the concept of 'ta'amei hamitzvot'?
- If the Rabbis get it wrong and tell us to do something which is actually spiritually bad for us, why should we listen? How does the Ran justify following an 'incorrect' psak?

B] HARMONISTIC MODELS FOR ELU V'ELU

9. טז) בכל חידושין דאורייתא אי אפשר להיות דבר מבורר שלא יהיה נטיה לכאן ולכאן כמו שאמרו (חגיגה ג) הללו מטמאין וכו' ואלו ואלו דברי אלוקים חיים (עירובין יג:) - פירוש אלהים בעל הכוחות - כולם הנפרדים שבעולם. וזהו לשון רבים ... ויש חלוקות של חיים ועל זה נאמר (משלי כא:) פלגי מים לב מלך ביד ואין מים אלא תורה (בבא קמא יז) והם נפלגים למעיינות שונים לאסור ולהתיר וכסבורים אנו דהוא בדעתו של חכם ואינו כן אלא גם זה ביד ה' שמאיר עינינו ומטה לבבו כפי החפץ ורצון אלהי לבד. ולכך נקרא דברי אלהים חיים דבאמת הן דברי השם יתברך כמו שאמרו (בבא בתרא יב) דמן החכמים לא ניטלה נבואה דבאמת הוא מהשם יתברך כנבואה ... והיינו דיבורו דהשם יתברך דהדיבור דהשם יתברך ממש בגרונו של נביא והדיבור הוא התגלות לפועל ובהתגלות אי אפשר להיות שני הפכים בנושא אחד כידוע דשכל בני אדם מכחיש זה כנודע מדברי רמב"ם. אבל חכם הוא דבוק בחכמתו של השם יתברך שהוא במחשבה שבמוח שם אפשר להיות שני הפכים בנושא אחד: ולא עוד אלא שהוא כמעט מוכרח כפי מה שישד השם יתברך כל הבריאה דבר והיפוכו כידוע מספר יצירה אין לך דבר בעולם שלא יהיה היפוכו ממש גם כן ובודאי יש לזה רשימו בחכמתו יתברך שהוא שורש הרצון המוציא לפועל. רק שבפועל שני ההפכים אינם בנושא אחד כשהוא יום אינו לילה וכשהוא לילה אינו יום מה שאין כן במקור שם כולא חד

ספר רסיסי לילה - אות טז

10. ה' יברך את עמו בשלום. וברכת השלום, הבאה עם העז, היא השלום של ההתאחדות כל ההפכים, אבל צריך שימצאו הפכים כדי שיהיה מי שיעבוד ומי שיתאחד. ואז הברכה ניכרת ע"י הכח של 'אלו ואלו דברי אלוקים חיים'. ועל כן שלום הוא שמו של הקב"ה, שהוא בעל הכחות כולם - הכל יכול וכוללם יחד ...

עולת ראי'ה של הרב א.י. קוק עמ' 331

- How do R' Tzadok and Rav Kook harmonize the existence of different opinions?
- Is this concept logical or mystical?

C] IS TRUTH AN ABSOLUTE VALUE?

11. א"ר סימון בשעה שבא הקב"ה לבראת את אדם הראשון, נעשו מלאכי השרת כיתים כיתים, וחבורות חבורות, מהם אומרים אל יברא, ומהם אומרים יברא ... חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים, ואמת אומר אל יברא שכולו שקרים, צדק אומר יברא שהוא עושה צדקות, שלום אומר אל יברא דכוליה קטטה, מה עשה הקב"ה נטל אמת והשליכו לארץ הדא הוא דכתיב וְתִשְׁלַךְ אֶמֶת אֶרֶץ (דניאל ח:יב) אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבון העולמים מה אתה מבזה תכסיס אלטיכסייה שלך, תעלה אמת מן הארץ, הדא הוא דכתיב (תהלים פה) אמת מארץ תצמח.

בראשית רבה פרשה ח ד"ה א"ר סימון

12. אמר רבא: מריש הוה אמינא ליכא קושטא בעלמא, אמר לי ההוא מרבנן ורב טבות שמיה, ואמרי לה רב טביומי שמיה, דאי הוה יהבי ליה כל חללי דעלמא לא הוה משני בדיבוריה: זימנא חדא איקלעי לההוא אתרא, וקושטא שמיה, ולא הוה משני בדיבוריהו, ולא הוה מיית איניש מהתם בלא זימניה. נסיבי איתתא מינהון, והוה לי תרתין בנין מינה. יומא חד הוה יתבא דביתהו וקא חייפא רישא, אתאי שיבבתה טרפא אדשא. סבר: לאו אורח ארעא, אמר לה: ליתא הכא. שכיבו ליה תרתין בנין. אתו אינשי דאתרא לקמיה, אמרו ליה: מאי האי? אמר להו: הכי הוה מעשה. אמרו ליה: במטותא מינד, פוק מאתרין, ולא תגרי בהו מותנא בהנדך אינשי.

סנהדרין צ:

13. תנו רבנן: כיצד מרקדין לפני הכלה? בית שמאי אומרים: כלה כמות שהיא, ובית הלל אומרים: כלה נאה וחסודה. אמרו להן ב"ש לב"ה: הרי שהיתה חוגרת או סומא, אומר' לה, כלה נאה וחסודה? והתורה אמרה: (שמות כ"ג) מדבר שקר תרחק! אמרו להם ב"ה לב"ש: לדבריכם, מי שלקח מקח רע מן השוק, ישבחנו בעיניו או יגנוו בעיניו? הוי אומר: ישבחנו בעיניו, מכאן אמרו חכמים: לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות

כתובות יז.

• Is truth an absolute value?

Who's Who?

Rashi	France, 10C
Derashot HaRan	R' Nissim of Girona - Spain, 14C
Maharsaha	R' Shmuel Edels - Poland, 17C
Chida	R' Chayim Yosef David Azulai - Eretz Yisrael, 18C
Netziv	R' Naftali Tavi Yehuda Berlin - Lithuania, 19C
Tzidkat HaTzadik	R' Tzadok HaCohen - Poland, 19C
Resisei Laila	ditto
Olot Ra'ayah	Rav Avraham Yitzchak HaCohen Kook - Lithuania/Israel, 19/20C
Igrot Moshe	R' Moshe Feinstein - Russia/America, 20C

